

МОНГОЛ УЛСЫН ШҮҮХИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ БОЛОН ХАМТ ӨРГӨН МЭДҮҮЛСЭН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 17-д “төр, түүний байгууллагаас хууль ёсоор тусгайлан хамгаалбал зохих нууцад хамаарахгүй асуудлаар мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхтэй. Хүний эрх, нэр төр, алдар хүнд, улсыг батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журмыг хангах зорилгоор задруулж үл болох төр, байгууллага, хувь хүний нууцыг хуулиар тогтоон хамгаална” гэж заасан. Улсын Их Хурлаас 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр Монгол Улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, Үндсэн хуулийн зургадугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийг “... иргэн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй ...” гэж өөрчлөн найруулсан билээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх “5.1.Эрх мэдлийн хуваарилалт, хяналт, тэнцлийг оновчтой болгож, засаглалын тогтвортой байдлыг хангана.” гэсэн зорилтын хүрээнд “3.Шүүхийн хараат бус байдал хангагдаж, хариуцлагатай, иргэн төвтэй шүүх тогтолцоо төлөвшинө.” гэж, мөн Ухаалаг засаглалын чиглэлд “5.1.9.Шүүх үйл ажиллагаанд цахим технологи нэвтрүүлж, үйл ажиллагааг шуурхай, чирэгдэлгүй болгоно.”, “5.1.10.Ёс зүй, цогц чадамжтай шүүхийн хүний нөөц бэлтгэх суурь тогтолцоог бий болгож, төгөлдөржүүлнэ.”, “5.1.11.Шүүхийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангах хөтөлбөр батлан хэрэгжүүлж, шүүхийн үйл ажиллагааг боловсронгуй болгон үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлж, иргэдийн шүүхэд итгэх итгэлийг дээшлүүлнэ.” гэж шүүх эрх мэдлийн салбар дахь ил тод, нээлттэй байдал, цахимжилтийн хөгжлийг тодорхойлсон.

Түүнчлэн “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын 5.3 дахь заалтын 1 дүгээр үе шат (2021-2030)-ны 4-т “Төрийн байгууллага хоорондын болон төр, иргэний нийгэм, бизнесийн байгууллагуудын мэдээллийн солилцоо сайжирч, захиргааны зардал бууран, үйлчилгээний үр дүн сайжирна.” гэсэн зорилтыг хангахад салбаруудын цахимжилтийн уялдаа холбоог хангах асуудал чухал байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-ын 3.6.2.3-т “Хуулиар зөвшөөрсөн, өөрөө зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд хувь хүний тухай мэдээллийг цуглуулах, хадгалах, ашиглах, бусдад шилжүүлэхийг хориглоно.” гэж, 3.6.3.3-т “Төрийн өгөгдөл мэдээллийг ангилж, үнэ цэнийг тогтоох, бүртгэх, хадгалах, дамжуулах, шилжүүлэх, хяналт тавих эрх зүйн зохицуулалтыг тодорхой болгож мөрдөнө.” гэж, 3.6.4.1-д “Хуулиар хориглоогүй мэдээллийг чөлөөтэй хайх, олж авах, үүсгэх, дамжуулах, түгээх эрх, эрх чөлөөг хангах, мэдээллийн дэд бүтэц, түүний бүрдэл хэсэг, үйлчилгээнд чөлөөтэй хандах боломжийг бүрдүүлснээр мэдээллийн хүртээмжтэй байдал хангагдана.” гэж заасан.

Монгол Улсын Их Хурал 2021 оны 12 дугаар сарын 17-ны өдөр Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай, Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай, Цахим гарын үсгийн тухай хуулиудыг баталснаар Төрийн аливаа байгууллага нээлттэй, ил тод байдлыг хангах, хүний хувийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах, цахим засгийг бэхжүүлэх эрх зүйн орчинд ахиц гарсан.

Түүнчлэн Монгол Улсад хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа 430 орчим хуулиас цахим шилжилтийг удаашруулах нөхцөл үүсгэж байсан 109 хуульд 2024 оны 1 дүгээр сард Улсын Их Хурлаас өөрчлөлт оруулснаар эрүүл мэнд, боловсрол, эдийн засаг, банк санхүү гэх мэт олон салбарын харилцаа, гааль, татвар, улсын бүртгэл зэрэг төрийн бүх үйлчилгээнд цахим технологийн дэвшлийг ашиглах, хүний оролцоог багасгах, хүнд суртал, зардал төсвийг хэмнэх боломж бүрдээд байна.

Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд цахимаар хийсэн худалдаа, цахим орчинд хийсэн гэрээ, хэлцэл, интернэт үйлчилгээ болон интернэтийн домэйн нэр, эзэмшил, түүний зөрчилтэй холбоотой маргааныг тухайлан хуульд заасан тохиолдолд цахим шүүхээр шийдвэрлэх платформ, эсхүл шүүх хуралдааныг цахимаар хэрэгжүүлэх программ хангамжийг хөгжүүлэх асуудал анх удаа тусгагдаж шүүхэд цахимжилт бодитоор нэвтрэх эхлэл тавигдсан. Шүүх эрх мэдлийн байгууллагын үйл ажиллагаа, шүүн таслах ажлын ил тод, нээлттэй байдлыг улам сайжруулах, шүүхийн үйлчилгээг шуурхай, хүртээмжтэй болгоход цахимжилтийг нэвтрүүлэх, шаардлагатай техник, технологийн нөхцөл бүрдүүлэх зорилгоор Монгол Улсын төсвийн тухай 2024 оны хуульд бүх шатны шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цахимаар хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай программ хангамж, техник технологийн санхүүжилтийн асуудлыг тусган шийдвэрлэсэн билээ.

Шүүхэд цахимжилт, шинэ техник, технологи нэвтрүүлэх, цаашид хэрэгжилтийг хангахад шүүн таслах ажиллагааг хэрэгжүүлж буй шүүгчдийн үүрэг оролцоо, манлайлал чухал юм. Шүүгчийн ёс зүйн талаарх Бангалорын зарчмуудын 6.3-т “Шүүгч нь шүүгчийн мэдлэг, ур чадвар, хувийн чанарыг дээшлүүлэх, сайжруулах зохих арга хэмжээг тухай бүр авах бөгөөд энэ зорилгоор шүүгчийн албан үүргээ зохих ёсоор хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай шүүхийн сургалт, бусад арга хэрэгслийг зохих ёсоор бүтээлчээр ашиглана.” гэж тусгасан нь шүүгч орчин үеийн техник, технологитой хөл нийлүүлэн алхах, энэ талаарх мэдлэг, боловсрол, чадвараа байнга дээшлүүлэх үүрэгтэйг онцолсон. Шүүгчийн мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх, орчин үеийн чиг хандлагад нийцүүлэхэд шүүхийн сургалтын байгууллагын тогтолцоо, бүтэц, эрх зүйн байдлыг улам боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлага байна. “Европын шүүхийн сургалтын сүлжээ” байгууллага 2016 онд “Шүүхийн сургалтын зарчмууд”-ыг, мөн “Шүүхийн сургалтын олон улсын байгууллага” 2017 онд “Шүүхийн сургалтын зарчмуудын тунхаг”-ийг тус тус баталж, шүүхийн сургалтын сайн туршлагууд бий болсон. Шүүхийн сургалтын бодлого, стратегийг цаг хугацаа, үе шаттай батлан хэрэгжүүлж байгаа практик Европын зөвлөлийн шүүхийн сургалт эрхэлсэн байгууллага болон гадаад улсуудад түгээмэл байна.

Улсын Их Хурлын 2024 онд Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг баталсантай холбогдуулан хавтаст хэргийг цахимжуулах, цахим суурьтай нотлох баримтыг шүүх хуралдаанд шинжлэн судлах, цахим суурьтай нотлох баримтыг үнэлэх журмыг боловсронгуй болгох асуудлыг судлан холбогдох хуулийн төслийг эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны зорилтод нийцүүлэн боловсруулж 2024 оны 04 дүгээр сарын 15-ны өдрийн дотор Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх арга хэмжээ авахыг Монгол Улсын Засгийн газарт даалгасан байна.

Улсын Их Хурлаас 2024 оны 1 дүгээр сарын 17-ны өдөр Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд тусгай журмаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны зохицуулалт бүхий Долдугаар бүлэг шинээр нэмж баталсан. Энэ хууль 2024 оны 10 дугаар сарын 1-ний өдрөөс эхлэн хэрэгжинэ. Тусгайлсан журмаар хянан

шийдвэрлэх хэрэг маргаан нь нийт иргэний хэрэг маргааны 50 орчим хувийг эзлэхээр байгаа бөгөөд Иргэний хэрэг хянан шүүхэд шийдвэрлэх тухай хуулийн 752 дугаар зүйлийн 752.1-д тусгайлсан журмаар хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хэргийг нэг шүүх хуралдаанаар, бичмэл болон цахим баримтад тулгуурлан шийдвэрлэхээр заасан. Үүнийг хэрэгжүүлэх хүрээнд цаасан баримтыг цахим баримтаар хөрвүүлэх, улмаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цахимжуулахтай холбогдох эрх зүйн орчин зайлшгүй шаардлагатай.

Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны “Хууль баталсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай” 05 дугаар тогтоолын 1 дэх заалтын 1 дүгээрт Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд заасан мэдээлэл хариуцагч нь өөрт байгаа, эсхүл нийтийн мэдээллийн дэд бүтцийг ашиглан олж авах, солилцох боломжтой мэдээллийг хүн, хуулийн этгээдээс шаардахгүй байх, хүн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллага хоорондоо цахим хэлбэрээр харилцах боломжийг олгосон зохицуулалтыг Иргэний хууль, Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хууль, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжид тусгах талаар хуулийн төсөл боловсруулж, Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны хаврын ээлжит чуулганы хугацаанд багтаан Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхээр заажээ.

Шүүхийн үйл ажиллагааны нээлттэй, ил тод байдлыг дээшлүүлэх, цахимжилтийг нэвтрүүлэхэд одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуулийн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлагатай тул Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд шүүхийн нээлттэй, ил тод байдлыг сайжруулах, шүүхийн үйлчилгээний шуурхай, хүртээмжтэй байдлыг дээшлүүлэхэд цахимжилтийг эрчимтэй нэвтрүүлэх, цахимжсан шүүхийн орчинд шүүхийн хүний нөөцийн оновчтой, зохистой удирдлагаар хангах чиглэлээр эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгохоор Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд болон түүнд холбогдуулан Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай, Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай, Төрийн албаны тухай хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар төслийг боловсрууллаа.

1.Шүүхийн үйл ажиллагаа олон нийтэд нээлттэй, ил тод байх талаар Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 14 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Ардчилсан нийгэм дэх ёс суртахуун, нийгмийн хэв журам буюу үндэсний аюулгүй байдлын эрх ашгийн үүднээс эсхүл талуудын хувийн амьдралын эрх ашгийн үүднээс, эсхүл нээлтэй явуулах нь шүүн таслах ажлын эрх ашгийг зөрчинө гэж шүүхээс үзсэн онцгой нөхцөл байдалд, тэрхүү шүүхийн өөрийн саналаар зайлшгүй гэж тогтоосон хэмжээгээр хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, олон нийтийг шүүх ажиллагаанд бүхэлд нь буюу түүний зарим хэсэгт оролцуулахгүй байж болно; гэхдээ насанд хүрээгүй хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, гэр бүлийн (matrimonial) эхнэр нөхрийн маргаан буюу хүүхдэд асран хамгаалагч тогтоохтой холбоотойгоос бусад эрүүгийн болон иргэний хэргийн талаарх шүүхийн шийдвэр олон нийтэд нээлттэй байна” гэж заасан байна. Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйл “Шүүхийн үйл ажиллагаа нээлттэй, ил тод байх” асуудлыг зохицуулсан бөгөөд энэ зүйлийг өөрчлөн найруулах замаар шүүх нээлттэй, ил тод байх арга зам буюу хэлбэрийг нарийвчлан зохицууллаа.

Хуульд тусгайлан зааснаас бусад тохиолдолд аливаа хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад талуудын гаргасан гомдол, нэхэмжлэл, тайлбар,

хүсэлт, шүүх хуралдааны тэмдэглэл, шүүхийн шийдвэрийг сонирхогч этгээд биечлэн болон цахимаар танилцах боломж бүрдэнэ.

Шүүх хуралдааныг нээлттэй явуулах, шүүхийн цахим хуудас, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, эсхүл олон нийтийн цахим сүлжээгээр хуулийн хүрээнд шууд дамжуулах, эсхүл олон нийтэд дуу-дүрсний бичлэгээр хүргэхээр харилцааг тухайлан тусгалаа. Ингэхдээ нээлттэй шүүх хуралдааны бичлэгийг шүүхийн цахим хуудаст, эсхүл шүүхийн нээлттэй бусад цахим платформд заавал байршуулж олон нийт бодит мэдээллийг цаг тухайд нь, шуурхай авах боломжоор хангагдана.

Ямар ч тохиолдолд авлигын гэмт хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдааныг нээлттэй хийхээр тусгалаа. Харин хуульд заасан тодорхой тодорхой тохиолдлоос гадна шүүх хуралдааныг нээлттэй хийх нь үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журамд аюул учруулах эрсдэлтэй, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлыг хамгаалах зайлшгүй шаардлагатай зэрэг зайлшгүй шалтгааны нөхцөл үүсвэл шүүх хуралдааныг хаалттай явуулах эсэхийг шүүх бүрэлдэхүүн тухайлан шийдвэрлэхээр зохицууллаа.

Шүүх хуралдааны нээлттэй, ил тод байдлыг хангах, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны талаар олон нийт үнэн бодит мэдээллийг авах боломжийг тэгш хангахад шүүхэд цахим архив, систем, платформмыг хөгжүүлэх талаар мөн тусгав.

2.Цахим үндэстэн хөтөлбөрийн хүрээнд төрийн байгууллагын үйлчилгээ цахимжиж, иргэдэд ойртон, шуурхай болсоор байна. Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 69 дүгээр зүйлийн 69.1.4-т зааснаар шүүхийн үйлчилгээ шуурхай, хүртээмжтэй, нээлттэй, ил тод байх зарчимд тулгуурладаг.

Шүүхийн үйлчилгээнд цахимжилт тодорхой түвшинд нэвтэрсэн боловч шүүхийн хуралдааныг зарим үед цахимаар хийх болон шүүхийн захиргааны цахим системийн хөгжүүлэлтийн хүрээнд явагдаж байна. Тухайлбал, сүүлийн 5 жилийн статистик тоон мэдээллээр улсын хэмжээнд нийт эрүүгийн хэргийн 18 орчим хувь, иргэний хэргийн 6 орчим хувь нь давж заалдсан байх бөгөөд энэхүү давж заалдах шатны шүүх хуралдааны 50 орчим хувийг цахим шүүх хуралдаан эзэлсэн байна. Түүнчлэн 2020-2021 онд “Ковид-19” цар тахлын нөхцөл байдалтай холбогдуулан өндөржүүлсэн бэлэн байдлын зэрэгт шилжсэн хугацаанд шүүхээс хэрэг, нэхэмжлэл, гомдлыг цахимаар хүлээн авах, хэргийн оролцогчдыг цахимаар шүүх хуралдаанд оруулах, зарим нотлох баримтыг төрийн эрх бүхий байгууллагуудаас авах, солилцох зэргээр үйл ажиллагааныхаа тодорхой хэсгийг цахимд шилжүүлэн, шүүн таслах ажиллагааг тасралтгүй, хэвийн явуулж иржээ.

Түүнчлэн шүүх “ХУР” төрийн мэдээлэл солилцооны системээс шаардлагатай лавлагаа, тодорхойлолт, мэдээлэл татах “Шүүхийн цахим лавлагааны систем” ашиглалтад оруулсан бөгөөд тус системээр 18 төрлийн мэдээлэл татан авах боломжтой байна. Эдгээр системийг иргэн, захиргааны хэргийн шүүхүүд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаандаа нэвтрүүлснээр бусад төрийн байгууллагаас лавлагаа, тодорхойлолт авдаг цаг хугацаа, зардлыг хэмнэдэг болжээ. Уг системийг 2020 оны 6 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн бүх шүүхүүдэд нэвтрүүлж эхэлсэн байх бөгөөд төрийн мэдээлэл солилцооны “ХУР” системээс 6 багц мэдээллийн хүрээнд 18 багц лавлагаа, мэдээлэл татан цаасаар хэвлэн иргэний болон захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхүүдэд ашиглаж байна.

“ХУР” системээс татсан мэдээлэл, лавлагаа нь цахим баримт бичиг хэлбэрээр үнэлэгдэх боломжтой ч шүүхийн платформ нь эдгээр цахим баримт бичгийг хүлээн авах боломжгүй байгаагаас гадна хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хуулиудад үүнийг баталгаажуулсан зохицуулалтгүйгээс хэрэгжих боломжгүй байна. Үүнээс үзэхэд шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цаасан болон цахим хосолмол хэлбэрээр явуулах практик шаардлага нэгэнт бий болсон байх бөгөөд иргэн өөрөө хүсвэл цахимаар шүүхэд хандах, шүүх хуралдаанд оролцох, баримт материалыг цахимаар гаргаж өгөх зэргээр шүүхийн үйлчилгээг цахимаар авах нөхцөл боломж бүрдсэн байна.

Олон улсын түвшинд шүүхийн үйлчилгээний хүртээмжийг хэмжих нэг шалгуур үзүүлэлт нь шүүхийн үйлчилгээний мэдээллийг иргэдэд хүргэх үр өгөөжтэй механизм бүрдүүлэхэд мэдээллийн технологийн дэвшилтэд технологийг ашиглан иргэн орон зай, цаг хугацаанаас үл хамааран шүүхэд хандах боломжийг бүрдүүлсэн байх явдал юм.

Шүүхийн цахимжилтын талаар гадаад орны сайн туршлагаас дурдвал, Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсад 1990 оноос шүүхийн цахимжуулалт эхэлсэн байх бөгөөд 2010 оноос цахим хавтаст хэрэг бий болгох процесс эхэлж одоогоор бүх мужуудад захиргаа, зөрчил, иргэний хэргийг цахим хавтаст хэрэгт бүрэн хөрвүүлж, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нь цахим платформд бүрэн шилжиж байна. Эрүүгийн хэрэг нь Бавари, Хессен мужуудад цахим платформд бүрэн, харин цахим хавтаст хэрэгт дийлэнхи нь шилжсэн байна. “E-Justice” шүүх, прокурорын нэгдсэн платформ хийж, түүнд 2018 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс бүх шүүх, прокурор нэгдсэн байх бөгөөд 2022 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс өмгөөлөгчид шүүхэд материалаа цахимаар өгөх үүргийг хуулиар оноожээ. Шүүхийг цахимжуулах төсөлд тус улсын бүх муж улсын холбогдох байгууллагуудын төлөөлөл бүхий 80 хүний бүрэлдэхүүнтэй баг байгуулагдаж, тус төслийг 2014-2025 онд хүртэл хэрэгжүүлэхээр төлөвлөн ажиллаж байна.

Эдгээр нөхцөл байдал нь шүүхийн үйлчилгээнд цахимжуулалтыг бүрэн нэвтрүүлэх боломж байгааг харуулахын зэрэгцээ цаашид хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цаасан сууринаас цахим сууринд хөрвүүлж, цахимаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явуулахад эрх зүйн орчин дутагдалтай байна. Иймд Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай, Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль болон Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд цахимжилттай холбогдуулан дараах өөрчлөлтийг тусгалаа:

- Эрүү, иргэн, захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа цахимаар явагдана. Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цахимаар явуулах ажиллагааны бэлтгэл хангах, үе шаттай хэрэгжүүлэх зорилгоор бөгөөд захиргааны хэргийг шүүхэд цахимаар хянан шийдвэрлэх ажиллагааг 2025 оны 6 дугаар сарын 22-ны өдрөөс, эрүү, иргэний хэргийн хувьд 6 сарын дараа буюу 2025 оны 12 дугаар сарын 21-ний өдрөөс эхлэхээр тусгалаа.
- Цахимаар хэрэг хянан шийдвэрлэхэд цахим платформыг ашиглах бөгөөд тухайн платформын онцлог, тавигдах шаардлагын талаар зохицуулсан.
- Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд цахимаар харилцахад төрийн байгууллагын албаны цахим шуудан, иргэний И-Монголиа өргөтгөлтэй цахим шуудан, өмгөөлөгчийн Монголын Өмгөөлөгчдийн Холбооны цахим системд холбогдсон цахим шуудан, хуулийн этгээдийн таньж, баталгаажуулах тохиргоо бүхий цахим шууданг ашиглана.

- Цахимаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нь хэрэг, нэхэмжлэл, гомдол, хүсэлтийг хүлээн авах, хэргийн оролцогч, тэдгээрийн төлөөлөгч, өмгөөлөгчтэй харилцах, нотлох баримтыг хүлээн авах, үнэлэх, шүүх хуралдааныг явуулах, шийдвэрийг хүргүүлэх зэрэг шүүн таслах бүх ажиллагаанд хамаарна.

3. Шүүн таслах ажиллагаанд цахимжилт нэвтрүүлэхтэй холбогдуулан шүүгчийн мэдлэг, ур чадварыг сайжруулах, шинэ техник технологитой дасан зохицох, ажлын бүтээмжийг дээшлүүлэхэд шүүгчийг мэргэшүүлэн сургах тогтолцоог боловсронгуй болгох зүй ёсны шаардлага тулгарч байна. Шүүхийн сургалт, судалгаа, мэдээллийн хүрээлэнгийн эрх зүйн байдал, тогтолцоог гадаад улсуудын ижил чиг үүрэг, түвшний шүүхийн сургалтын байгууллагын тогтолцоонд нийцүүлэн Шүүхийн сургалт, судалгаа, мэдээллийн академи байхаар тусгав.

Шүүхэд цахимжилт нэвтэрч шүүхийн захиргааны хүний нөөцийг шуурхай удирдах, уян хатан зохицуулалтаар хангахад шүүхийн захиргааны байгууллага хүний нөөцийн бодлогоо бие даан хэрэгжүүлэх шинэлэг заалтууд Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд тусгагдсан.

4. Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 онд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт болон Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 76.2, 95.4-т зааснаар Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүний тавыг, Шүүхийн сахилгын хорооны гишүүний тавыг шүүгчид дотроосоо сонгодог болсноор шүүгч нь сонгогдон өөр ажил эрхэлж буй тухайн шүүхүүдэд мөн тооны орон тоо дутагдаж, шүүн таслах ажиллагаанд ачаалал үүсэж, шүүхийн үйлчилгээний шуурхай байдал хөндөгдөж байна.

Шүүгч ийнхүү хуульд заасны дагуу өөр ажилд тодорхой хугацаагаар томилогдон ажиллах тохиолдолд тухайн анхан, давж заалдах шатны шүүхэд мөн тооны орон тоо нэмэх замаар шүүхийн ачааллыг тэнцвэржүүлж, шүүхийн үйлчилгээний шуурхай байдлыг хангахаар зохицууллаа. Шүүгч Шүүхийн ерөнхий зөвлөл болон Сахилгын хорооны гишүүнээр сонгогдон ажиллаж, дараагийн гишүүн сонгогдсоноор бүрэн эрхийн хугацаа дууссанаар урьд ажиллаж байсан шүүхэд эргэн ажиллах баталгаагаар хангагдах шаардлагатай тул Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн холбогдох хэсэгт нэмэлт оруулахаар боловсруулав.

5. Төрийн албаны тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1.1-д зааснаар бүх шатны шүүхийн шүүгчийн албан тушаал нь төрийн тусгай чиг үүргийг хэрэгжүүлэх тусгай албан тушаалд хамаардаг. Мөн хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.2.3-д “тусгай албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагчийн хувьд албан тушаалын цалин болон албан ажлын онцгой нөхцөлийн, төрийн алба хаасан хугацааны, цол, зэрэг дэвийн, докторын, мэргэшлийн зэргийн болон хуульд заасан бусад нэмэгдлээс” бүрдэхээр заасан бөгөөд Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд шүүгчийн зэрэг дэвийн асуудлыг зохицуулаагүй орхигдуулсан тул шүүгчийн зэрэг дэвийн асуудлыг Монгол Улсын Их Хурал хуульд нийцүүлэн нарийвчлан тогтоохоор төсөлд тусгалаа.

6. Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 89 дүгээр зүйлийн 89.1-д “... шүүгчийн туслах хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авсан байна” гэж, Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд “Монгол Улсын шүүхийн тухай хууль хүчин төгөлдөр болохоос өмнө шүүхэд ажиллаж байгаа хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл аваагүй шүүгчийн туслах Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 89.1-д заасан шаардлагыг уг хуулийг дагаж мөрдсөнөөс хойш 2 жилийн хугацаанд хангана” гэж заасан.

Шүүгчийн туслахын албан тушаалд эрх зүйч ажиллах боломжтой байсныг “хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авсан” хуульч ажиллахаар хуульчилсан нь бүх шатны шүүхэд шүүгчийн туслахын хомсдол бий болох шалтгааны нэг болсон.

2022 оны жилийн эцсийн байдлаар, анхан болон давж заалдах шатны 116 шүүхэд ажиллаж буй нийт шүүгчийн туслахын 48.3 хувь нь хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөлгүй байсан бөгөөд 2023 оны 03 дугаар сарын 01-ний өдрөөс ажлаас нь чөлөөлсөн тохиолдолд шүүгчийн туслахын хүний нөөцийн хомсдол үүсэх, улмаар шүүн таслах ажиллагааг тасралтгүй, хэвийн явуулах нөхцөл алдагдах зэрэг нөхцөл байдал үүсэхээр байсныг үндэслэн хуульд заасан 2 жилийн хугацааг 3 жил болгох санал хүргүүлснийг УИХ-хүлээн авч, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулан зохицуулж өгсөн.

Хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөлтэй туслахуудын хувьд шүүхэд ажиллах орчин, нөхцөл муу, ажлын ачаалал их, байнга илүү цагаар ажиллаж байгаагаас шүүхээс бусад салбарт ажиллах сонголт хийж байна. Хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөлтэй захиргааны алба хаагч нар шүүхээс илүү орчин нөхцөл, зохист ачаалалтай хуулийн бусад байгууллагад ажиллах сонирхолтой болж, үүнээс хамаарч шүүх хүний нөөцийн дутагдлаа 3-6 сар тутам нөхөх нөхцөл байдал үүсээд байна. Үүнээс хамаарч одоогийн нөхцөл байдлын хувьд, Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 89 дүгээр зүйлийн 89.1 дэх хэсгийн “хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авсан” байх шаардлагыг хасах нь нэн яаралтай, зайлшгүй шийдэх асуудал болоод байгаа тул энэхүү заалтад өөрчлөлт оруулахаар төслийг боловсрууллаа.

--- оОо ---